

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องต้นแบบการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพเพื่อสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพเพื่อสร้างรายได้ของผู้สูงอายุ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านทัศนคติ 2) พัฒนาต้นแบบการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพเพื่อสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และ 3) จัดทำหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุและการสร้างอาชีพในการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดมุกดาหาร ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยวิธีการแบบผสมผสาน (Mixed Method) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ต้นแบบและหลักสูตรการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพสำหรับผู้สูงอายุที่นำไปสร้างอาชีพเพื่อเกิดรายได้แก่ตนเองและชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านบริบทของชุมชนต่อการฝึกวิชาชีพ

จากการศึกษาบริบทของชุมชนทั้ง 3 จังหวัด ใน 12 ตำบล พบว่า ชุมชนทั้ง 3 จังหวัด ใน 12 ตำบล ที่ศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประชากรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยทำไร่นา ซึ่งรายได้ของประชากรอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ มีหนี้สินมาก เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรมีราคาไม่แน่นอน ทำให้รายได้ที่มีไม่เพียงพอจ่ายของครอบครัว อีกทั้ง ประชากรส่วนใหญ่มีแต่อาชีพหลักในการทำนา ทำไร่ มักจะประสบปัญหาเกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศในฤดูฝนนั้น บางครั้งฝนก็ไม่ตกต้องตามฤดูกาล หรือประสบภาวะฝนทิ้งช่วง ในบางปีฝนทิ้งช่วงนานจนทำให้ขาดแคลนน้ำอุปโภค บริโภค และน้ำทางเกษตร รวมถึงเกษตรกรไม่มีระบบชลประทานที่ดี และไม่มีน้ำพอเพียง จึงประสบปัญหาภัยแล้งแทบทุกปี และผลกระทบจากปัญหาการว่างงานหลังจากเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยว เพราะส่วนใหญ่ไม่มีความเชี่ยวชาญในการประกอบอาชีพ หรือถ้าประกอบอาชีพส่วนตัวแต่ก็จะขาดความชำนาญ ทำให้คุณภาพชีวิตของประชากรต่ำ ทั้งนี้ พื้นที่ต่างๆ ได้เล็งเห็นความสำคัญในการมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร พยายามมุ่งส่งเสริมและให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อสนับสนุนด้านการจัดสวัสดิการสังคม การส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพหรือการอบรมให้ความรู้เพื่อฝึกวิชาชีพระยะสั้น เป็นการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุและคนพิการให้สามารถดำรงชีพได้ โดยไม่เป็นภาระของสังคม เช่น กลุ่มจักสาน เพราะวัตถุดิบในพื้นที่จะมีไม้ไผ่ ฝักตบขวา ตันนก อยู่จำนวนมาก กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มทำไม้กวาดจากแป้ง กลุ่มสตรีเย็บผ้า กลุ่มแม่บ้านไข่เค็ม เป็นต้น รวมถึงการเน้นในการให้เกิดการช่วยเหลือในการพึ่งพาตนเองของชุมชน และการสร้างความสามัคคีในชุมชนมากขึ้น

2. ผลการวิเคราะห์ความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก๊อตจากไม้ไผ่) ของผู้สูงอายุ

กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ จำนวน 400 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 269 คน คิดเป็นร้อยละ 67.30 ระดับการศึกษาประถมศึกษาหรือต่ำกว่า จำนวน 182 คน คิดเป็นร้อยละ 41.00 มีรายได้ที่รับปัจจุบันต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท จำนวน 272 คน คิดเป็น ร้อยละ 68.00 ส่วนใหญ่จะอยู่กับคู่สมรส จำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 58.30 ความสนใจจะเข้าร่วมฝึกวิชาชีพ จำนวน 400 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ จำนวน 260 คน คิดเป็นร้อยละ 65.00 เหตุผลที่เข้ารับการฝึกวิชาชีพส่วนใหญ่ต้องการพัฒนาตนเองให้เกิดความรู้และทักษะที่นำไปสร้างรายได้เพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว จำนวน 219 คน คิดเป็นร้อยละ 54.75 ส่วนใหญ่ต้องการฝึกวิชาชีพด้านจักสาน จำนวน 153 คน คิดเป็นร้อยละ 38.25 คาดว่าวิชาชีพเสริมสามารถสร้างรายได้ประมาณ 1,000-3,000 บาท จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 33.50 สถานที่ที่ต้องการฝึกวิชาชีพส่วนใหญ่เป็นโรงแรม/รีสอร์ท จำนวน 365 คน คิดเป็นร้อยละ 91.25 ระยะเวลาที่ต้องการฝึกวิชาชีพประมาณ 3-4 วัน จำนวน 330 คน คิดเป็นร้อยละ 82.50 หลักสูตรที่ต้องการใช้ในการฝึกวิชาชีพส่วนใหญ่ประมาณ 3-7 ชั่วโมง/วัน จำนวน 349 คน คิดเป็นร้อยละ 87.25 วันเวลาที่ต้องการฝึกวิชาชีพส่วนใหญ่เป็นวันเสาร์หรือ วันอาทิตย์ (9.00-16.00 น.) จำนวน 343 คน คิดเป็นร้อยละ 85.75 รูปแบบการจัดกิจกรรมการฝึกวิชาชีพส่วนใหญ่ต้องการลงมือปฏิบัติจริง จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 31.75 สื่อที่ต้องการให้มีในการฝึกวิชาชีพส่วนใหญ่ต้องการสื่อของจริง จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 31.75 ความรู้จากการฝึกวิชาชีพส่วนใหญ่ต้องการนำไปใช้ประกอบอาชีพเสริม จำนวน 339 คน คิดเป็นร้อยละ 84.75 ลักษณะการประเมินการเรียนรู้ส่วนใหญ่ต้องการให้ผู้สอนและผู้เรียนสรุปผลการเรียนร่วมกัน จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 38.00 และการติดตามประเมินผลภายหลังการฝึกวิชาชีพส่วนใหญ่ให้ติดต่อผ่านทางองค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 30.25

2.1 ความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก๊อตจากไม้ไผ่) ของผู้สูงอายุ

ความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก๊อตจากไม้ไผ่) ของผู้สูงอายุ ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด อันดับแรก ได้แก่ ด้านทัศนคติ รองลงมาคือ ด้านทักษะ และด้านความรู้ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก๊อตจากไม้ไผ่) ของผู้สูงอายุ ในแต่ละด้าน พบว่า

2.1.1 ด้านความรู้ ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด โดยในประเด็นการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม เป็นลำดับที่ 1 รองลงมาคือ วิธีการป้องกันและบำรุงรักษาไม้ไผ่ตลอดอายุการใช้งาน การหาตลาดจัดส่งผลิตภัณฑ์ วิธีการคัดเลือกไม้ไผ่ที่จะนำมาจักสานตะกร้าลายสก๊อต ลวดลายพื้นฐานในการสานตะกร้าลายสก๊อต การพัฒนาออกแบบรูปทรงผลิตภัณฑ์ และการจัดหาและเตรียมวัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือที่จะนำมาจักสานตะกร้าลายสก๊อต เป็นลำดับสุดท้าย

2.1.2 ด้านทักษะ ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด โดยในประเด็นเทคนิคการย้อมสี เป็นลำดับที่ 1 รองลงมาคือ วิธีการ

จักตอก การสร้างลวดลายจักสานตะกร้าลายสก็อต วิธีการจักตอกเป็นเส้น การเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือ วิธีการเกลาหรือเหลาให้ได้ขนาดที่ดี และวิธีการและขั้นตอนการสานตะกร้าลายสก็อต เป็นลำดับสุดท้าย

2.1.3 ด้านทัศนคติ ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.61 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.51 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด โดยในประเด็นการสร้างสัมพันธภาพและเครือข่ายกับผู้อื่น เป็นลำดับที่ 1 รองลงมาคือ เพื่อปรับปรุงงาน และพัฒนาคุณภาพของงาน เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืน เพื่อสร้างรายได้และอาชีพเสริม เพื่อพัฒนาตนเองให้มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาต่อยอดธุรกิจครัวเรือน และเพื่อพัฒนาจิตใจ และการควบคุมอารมณ์ เป็นลำดับสุดท้าย

2.1.4 ข้อเสนอแนะความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพของผู้สูงอายุ พบว่า ควรให้มีการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพสำหรับผู้สูงอายุต่อเนื่องอย่างยั่งยืนปีละ 2 ครั้งอย่างน้อย และควรมีนโยบายการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพเช่นนี้ตามจุดท้องถิ่นนั้นๆ อย่างทั่วถึง เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับโอกาสในการสร้างองค์ความรู้ พัฒนาทักษะ และเกิดทัศนคติในการสร้างอาชีพให้ตนเองสามารถมีรายได้เลี้ยงดูตนเองต่อไปในอนาคต โดยไม่เป็นภาระของครอบครัวและสังคม รวมถึงอยากให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาอาชีพให้เกิดรายได้สำหรับผู้สูงอายุ และการสร้างเครือข่ายการตลาดเพื่อส่งออกสินค้า โดยจัดตั้งศูนย์กลางตลาดรองรับสินค้าที่ผลิตอย่างต่อเนื่อง และมีการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อเป็นแหล่งต้นแบบผลิตสินค้าอย่างจริงจัง รวมถึงมีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

2.2 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) ของผู้สูงอายุ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านทัศนคติ จำแนกตามสถานภาพ พบว่า

2.2.1 ผู้สูงอายุที่มีเพศต่างกัน มีความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) ในภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

2.2.2 ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) ในภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

2.2.3 ผู้สูงอายุที่มีรายได้ที่รับปัจจุบันต่อเดือนต่างกัน มีความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) ในภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

2.2.4 ผู้สูงอายุที่สถานภาพความเป็นอยู่ต่างกัน มีความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) ในภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

3. พัฒนาต้นแบบการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพเพื่อสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

ผลการพัฒนาต้นแบบการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพเพื่อสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวางแผนและวิเคราะห์ความต้องการในการแก้ไขปัญหา

คณะผู้วิจัยกับองค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาลเมืองในแต่ละพื้นที่ ผู้นำชุมชน นักพัฒนาชุมชนหรือนักวิชาการการศึกษา หอการค้าจังหวัดนครราชสีมา ร้านค้าในพื้นที่เป้าหมาย และวิทยากร ได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาการฝึกวิชาชีพของผู้สูงอายุและสรุปปัญหาได้ 7 ปัญหา คือ ผู้สูงอายุมีการว่างงานจำนวนมาก วัตถุประสงค์หายากหรือมีน้อยในบางพื้นที่ ขาดเงินทุนในการทำกิจกรรมเพื่อสร้างอาชีพเสริม การตลาด ขาดการสนับสนุนทางสังคม กิจกรรมกลุ่มของผู้สูงอายุมีน้อย บางแห่งไม่มีชมรมผู้สูงอายุที่เป็นศูนย์กลางเพื่อผลักดันกิจกรรมส่งเสริมอาชีพต่างๆ ในชุมชน และการฝึกวิชาชีพจากหน่วยงานต่างๆ ที่ผ่านมา ไม่ตรงต่อความต้องการและบริบทของผู้สูงอายุ ส่งผลให้ไม่สามารถนำมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติตามแผนเพื่อแก้ไขปัญหา

จากการวิเคราะห์ความต้องการในการฝึกวิชาชีพของผู้สูงอายุ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมผู้นำในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจในการพัฒนาอาชีพเสริมของผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน และวางบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบในการบริหารจัดการกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) การคัดเลือกแกนนำผู้สูงอายุ เพื่อประสานงานในการดำเนินงานฝึกวิชาชีพ สนับสนุนการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพระยะสั้นให้กับผู้สูงอายุโดยองค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมสนับสนุนการฝึกวิชาชีพ ตลอดจนการจัดเวทีประชาคมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน ซึ่งการดำเนินกิจกรรมครั้งนี้จะดำเนินการต่อเนื่องจากการที่ได้รูปแบบหลักสูตรกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) เพื่อเขียนโครงการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) สำหรับผู้สูงอายุจำนวน 60 คน ณ โรงแรมเพชรเกษมแกรนด์ จังหวัดสุรินทร์ วัตถุประสงค์หลักของโครงการเพื่อมุ่งพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อการสร้างอาชีพให้ตนเอง และนำไปประกอบอาชีพเพื่อก่อให้เกิดรายได้โดยไม่เป็นภาระของครอบครัวและสังคม โดยร่วมกับผู้นำชุมชน นักพัฒนาชุมชนหรือนักวิชาการศึกษาในพื้นที่ หอการค้าจังหวัดนครราชสีมา และร้านค้า รวมถึงวิทยากร เพื่อดำเนินกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่)

ขั้นที่ 3 สังเกตผลในการแก้ไขปัญหา

คณะผู้วิจัยได้แบ่งหน้าที่รับผิดชอบระหว่างสมาชิกในการเตรียมการและการดำเนินการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) โดยที่ทุกคนได้มีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม และในทุกกระบวนการของการฝึกวิชาชีพได้มีตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล หอการค้าจังหวัด และสถานประกอบการในชุมชนเข้ามีส่วนร่วมสังเกตผลตลอดการทำกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) ของผู้สูงอายุ จำนวน 60 คน ทำให้กลุ่มมีการประสานความร่วมมือ ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการปฏิบัติกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ จากการเข้าร่วมกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) สำหรับผู้สูงอายุ พบว่า

1. การประเมินความรู้ก่อนเรียนและหลังเรียนของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) หลังจากฝึกวิชาชีพสูงกว่าก่อนฝึกวิชาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2. ผลการประเมินทักษะผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสาน ตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) จากวิทยากร พบว่า การประเมินทักษะของผู้สูงอายุ ในภาพรวม อยู่ใน ระดับดี เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับดีทุกข้อ โดยในประเด็นการนำดอกไม้ประกอบหู ตะกร้า เป็นลำดับที่ 1 รองลงมาคือ การเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือ การเลือกใช้เส้นตอกใน การสาน การจัดตอกในการสร้างฐานตะกร้า การจัดตอกขอบตะกร้าทั้งด้านในและด้านนอก ความทนทาน/ แข็งแรง ลวดลาย/รูปแบบที่ใช้ในการสานตะกร้า การขึ้นลายสานตามรูปแบบของตะกร้า ความคิด สร้างสรรค์ และความสวยงาม เป็นลำดับสุดท้าย

3. ผลการประเมินทัศนคติของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) จากการสัมภาษณ์และการสังเกตพฤติกรรมของผู้สูงอายุ จำนวน 60 คน ที่เข้าร่วมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) ผู้วิจัยได้ดำเนินการ สัมภาษณ์ข้อมูลเพิ่มเติมกับผู้สูงอายุหลังจากที่ได้ฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) พบว่า หลังจากที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) ผู้สูงอายุ นั้นเกิดความรู้และทักษะเพิ่มมากขึ้น จากบางคนที่มีความรู้เฉพาะการสานเพียงอย่างเดียว หลังจากได้เข้าร่วมกิจกรรมแล้ว ทำให้เกิดความรู้และทักษะในการจักตอกที่ถูกวิธี การย้อมสีไม้ไผ่ การสานที่หลากหลายมากขึ้น รวมถึงการสร้างสรรค์ออกแบบลวดลายใหม่ๆ ที่จะนำไปพัฒนาเพื่อ สร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้ตนเองได้จริง เพราะเป็นกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาองค์ความรู้ที่ตรง ต่อความต้องการและสอดคล้องกับวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่มีความสนใจและอยากที่จะเรียนรู้ เพื่อนำมาต่อยอดธุรกิจในครัวเรือนของตนเอง รวมถึง ผู้สูงอายุที่ไม่มีอาชีพเสริม เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้ว เกิดพัฒนาการในด้านทักษะที่ดีขึ้นจากเดิมที่ ไม่มีความรู้เลย เมื่อได้เข้าร่วมฝึกวิชาชีพทำให้ตนเองมีความรู้เรื่องการคัดเลือกไม้ไผ่ที่จะ นำมาสาน การดัดรูปทรงไม้ไผ่ให้เกิดลวดลายตามที่ต้องการอย่างถูกต้อง การสร้างลายสาน ให้เกิดแบบใหม่ๆ แล้วนำมาสร้างสินค้าที่สวยงามและคงทนได้จริง นอกจากนี้ ผู้สูงอายุยังกล่าว เพิ่มเติมว่า การจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) ยังทำให้เกิดการสร้าง เครือข่ายในการเรียนรู้ร่วมกันที่จะสร้างกลุ่มทางการตลาดสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน เพื่อให้เกิด การสานต่อหลักสูตร (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) จึงควรให้มีการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพ สำหรับผู้สูงอายุต่อเนื่องอย่างน้อย ปีละ 2 ครั้ง และควรมีนโยบายการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพเช่นนี้ ตามจุดท้องถิ่นนั้นๆ อย่างทั่วถึง เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับโอกาสในการสร้างองค์ความรู้ พัฒนา ทักษะ และเกิดทัศนคติในการสร้างอาชีพให้ตนเองสามารถมีรายได้เลี้ยงดูตนเองต่อไปในอนาคต โดยไม่เป็นภาระของครอบครัวและสังคม รวมถึงจัดให้หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เข้ามาสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาอาชีพให้เกิดการสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุ และการสร้าง เครือข่ายการตลาดเพื่อส่งออกสินค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

ขั้นที่ 4 สะท้อนผลในการแก้ไขปัญหา

การประเมินผลในการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อต จากไม้ไผ่) พบว่า ผู้สูงอายุ จำนวน 60 คน หลังจากฝึกวิชาชีพมีความรู้และทักษะเพิ่มขึ้นก่อนฝึก วิชาชีพ ส่วนทัศนคติของผู้สูงอายุได้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และการพัฒนาทักษะ เพื่อนำไป ต่อยอดการสร้างอาชีพและรายได้ให้ตนเอง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาองค์ความรู้ที่ตรงต่อ

ความต้องการของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความสนใจและอยากที่จะเรียนรู้เพื่อนำมาต่อยอดธุรกิจในครัวเรือนของตนเอง รวมถึงผู้สูงอายุที่ไม่มีอาชีพเสริมเมื่อเกิดการเรียนรู้แล้ว มีพัฒนาการที่สามารถไปสร้างอาชีพเสริมได้อย่างยั่งยืน การจัดกิจกรรมครั้งนี้ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งในชุมชน และการสร้างเครือข่ายให้ทุกส่วนได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการตระหนักของคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดั่งงามของคนไทยในภาคอีสาน จึงมีการจัดเวทีประชาคมเพื่อให้เกิดเครือข่ายในการพัฒนาอาชีพและหาช่องทางการวางแผนทางการตลาด โดยได้ร่วมมือกับผู้นำชุมชน นักพัฒนาชุมชน/นักวิชาการศึกษา หอการค้าจังหวัด นครราชสีมา และร้านค้า สรุปรววิเคราะห์การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสาน ตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) ซึ่งมีมติที่สอดคล้องร่วมกัน 6 ประการ คือ

1. ผู้สูงอายุ มีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองทั้งทางด้านความรู้และทักษะในอาชีพมากขึ้น จนเกิดการสร้างเครือข่ายกลุ่มงานจักสานอย่างต่อเนื่อง จากกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านงานจักสานสู่เยาวชนรุ่นหลาน และพื้นที่ใกล้เคียง ด้วยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบของการถ่ายทอดจากวิชีตี และเอกสารรูปเล่มหลักสูตรที่คณะผู้วิจัยจัดทำขึ้น ช่วยลดการว่างงานจากเดิมที่ไม่มีอาชีพเสริม ไม่มีงานทำ ทำให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ในสังคม เช่น เป็นวิทยากรเพื่อให้ความรู้กับเยาวชน และการนำความรู้ไปสร้างผลิตภัณฑ์ออกวางจำหน่ายในตลาดนัดประจำหมู่บ้านเพื่อมีรายได้ให้ตนเองมากขึ้น

2. มีการรวมกลุ่มและจัดตั้งสมาคมผู้สูงอายุ เพื่อสร้างส่งเสริมอาชีพให้ผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งชุมชนแต่ละพื้นที่ได้มีการคัดเลือกผู้ที่จะทำหน้าที่ประสานงานร่วมกับกลุ่มนักพัฒนาชุมชนหรือนักวิชาการศึกษาในพื้นที่นั้น หอการค้าจังหวัด และร้านค้า เพื่อเป็นผู้ประสานงานในการผลักดันให้เกิดการจัดกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและคนในชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง โดยได้รวมกำหนดให้มีการประชุมหรือการสนทนากลุ่มพบปะสังสรรค์ร่วมกันอย่างน้อยทุกเดือน

3. เกิดการพัฒนาขยายตัวระบบการผลิต เช่น การพัฒนาในการปลูกไม้ไผ่ชนิดอื่นเพิ่มมากขึ้นในชุมชน เพื่อรองรับการเพิ่มผลผลิตงานจักสาน โดยผู้นำชุมชนตระหนักในการสร้างความเข้มแข็งในท้องถิ่น ส่งเสริมให้มีการพัฒนาทรัพยากรและขยายพันธุ์ไม้ไผ่ชนิดอื่นเพื่อมาทดแทนทรัพยากรที่ไม่มีในท้องถิ่นของตนเอง ให้ผู้สูงอายุและคนในชุมชนสามารถนำทรัพยากรของท้องถิ่นมาสร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

4. องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล หอการค้าจังหวัด และผู้นำชุมชน เกิดการมีส่วนร่วมในการผลักดันให้ผู้สูงอายุได้สร้างอาชีพและเกิดรายได้อย่างต่อเนื่อง โดยวางแผนและสร้างกลยุทธ์ในการนำสินค้าของผู้สูงอายุมาวางจำหน่ายในท้องตลาด/งานประจำปีของจังหวัด รวมถึงหน่วยงานจะมีการสำรวจในแต่ละปี เพื่อทราบความต้องการของผู้สูงอายุว่าจะฝึกวิชาชีพด้านใด หากมีความต้องการเป็นส่วนใหญ่ ทางหน่วยงานจะดำเนินการเพื่อเสนอขอของบประมาณในการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพดังกล่าว เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

5. ด้านการตลาด ผู้นำชุมชนเกิดความร่วมมือกับหอการค้าจังหวัด โดยให้ผู้สูงอายุหรือกลุ่มอื่นๆ กระจายกลุ่มเพื่อเข้าร่วมเป็นสมาชิกของ SME เพื่อที่จะได้มีสิทธิ์ในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับสถานประกอบการอื่น เพื่อให้คำปรึกษาต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ

เกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่เหมาะสม หาช่องทางในการสนับสนุนงบประมาณในการทำธุรกิจ และการจัดบูธ แสดงสินค้าต่างๆ ตลอดจนสิทธิในการเข้าร่วมวางจำหน่ายสินค้าในเครือข่ายของสถานประกอบการอื่นๆ

6. การสร้างเครือข่ายกลุ่มงานจักสาน ซึ่งผู้สูงอายุ ประธานชุมชน กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน นักพัฒนาชุมชนหรือนักวิชาการศึกษาในพื้นที่ หอการค้าจังหวัดนครราชสีมา และร้านค้า ได้มีโอกาสเข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการ SME กับหอการค้าจังหวัด เพื่อเผยแพร่สินค้าผ่านเว็บไซต์ของหน่วยงานต่างๆ มากขึ้น ตลอดจนมีสิทธิในการจัดแสดงสินค้า หรือวางจำหน่ายสินค้าตามร้านค้าได้อย่างทั่วถึง

นอกจากนี้ คุณวัชร กลินทะ ผู้อำนวยการบริหารหอการค้าจังหวัดนครราชสีมา ยังได้กล่าวเกี่ยวกับวัตถุดิบที่นำมาใช้ว่า ปัจจุบันนี้จังหวัดนครราชสีมาได้มีการปลูกไม้ไผ่จำนวนมาก และอาจจะมีไม้ไผ่ที่ใช้ทดแทนกันได้ ตรงนี้อาจจะไม่ใช่ปัญหาต่อไปในอนาคต อีกทั้ง คุณวัชร กลินทะ ผู้อำนวยการบริหารหอการค้าจังหวัดนครราชสีมา และนายสังข์ หลังสุดใจ เจ้าของร้านค้าห้อยเฮง จังหวัดนครราชสีมา ยังกล่าวเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการวางแผนการตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์ฝักวิชาชีพในชุมชน พบว่า โครงการดังกล่าวเป็นการดำเนินการที่เกิดผลได้อย่างแท้จริง หากมีการร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนจะเป็นโครงการที่ประสบผลสำเร็จและเจริญเติบโตได้ดี เพราะเป็นโครงการที่ริเริ่มในการสร้างอาชีพ และรายได้จากงานจักสานที่เป็นงานของผู้สูงอายุที่มีความถนัดและส่วนใหญ่จะทำกันได้อยู่แล้ว อีกทั้ง เป็นสินค้าที่ทำจากไม้ไผ่ ซึ่งเป็นวัสดุจากธรรมชาติ มีสีสวยงาม ทำให้การตลาดได้โดยง่าย เพราะผลิตภัณฑ์แบบนี้สามารถที่จะนำไปส่งออกขายยังต่างประเทศได้ เนื่องจากชาวต่างชาติจะชอบลักษณะสินค้าที่ทำจากไม้ ไม้มีมลพิษ และจากทรัพยากรในท้องถิ่นที่ทำจากไม้ โดยมีสีสวยงาม ทำให้หากมีการผลิตแล้วสามารถนำวางจำหน่ายได้ตามงานแสดงสินค้าของหอการค้าจังหวัดที่ได้จัดขึ้น หรือการนำเสนอสินค้าลงเว็บไซต์ของหอการค้าจังหวัด และการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมมาเป็นคณะกรรมการ SME ในโครงการของหอการค้า เพื่อมาเพิ่มเติมความรู้และสร้างเครือข่ายกับผู้ประกอบการรายอื่น จะได้แนวทางในการวางแผนการตลาดและการจัดหางบประมาณดังกล่าว ซึ่งหอการค้าจังหวัดจะให้ความร่วมมือในการนำเสนอสินค้านี้ เพื่อร่วมในการพัฒนาการสร้างอาชีพ และรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุต่อไปในอนาคต

4. จัดทำหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุและการสร้างอาชีพในการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ผลการจัดทำหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุและการสร้างอาชีพในการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน จากการเก็บข้อมูลของรูปแบบการจัดกิจกรรมฝักวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลาย สก๊อตจากไม้ไผ่) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประกอบด้วย ผู้สูงอายุทั้งชายและหญิง ในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดมุกดาหาร ตัวแทนจังหวัดละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 3 คน ผู้นำชุมชน ตัวแทน 1 คน นักพัฒนาชุมชนหรือนักวิชาการศึกษาในพื้นที่ ตัวแทน 1 คน ภาคเอกชน/อุตสาหกรรม ตัวแทน 1 คน และวิทยากรจากศูนย์พัฒนาขยายงานจักสานไม้ไผ่ ตัวแทน 1 คน รวมทั้งสิ้น 7 คน สรุปได้ดังนี้

หัวข้อวิชาในหลักสูตรที่จะฝึกวิชาชีพ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยากให้จัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพด้านการจักสานมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านเกษตรกรรม และด้านงานประดิษฐ์ ตามลำดับตลอดจนหัวข้อในหลักสูตรผู้สูงอายุจะมีความคิดเห็นว่าเหมาะสมกับผู้เรียนและตรงต่อความต้องการ อีกทั้ง เน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น คือ ไม้ไผ่ที่พบในทุกพื้นที่

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม เพื่อให้ได้ต้นแบบหลักสูตรฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) สำหรับผู้สูงอายุ และมุ่งพัฒนาผู้สูงอายุให้เกิดความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพเสริมและรายได้ให้ตนเองอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ หลักสูตรฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) สำหรับผู้สูงอายุ มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและประสบการณ์ของผู้สูงอายุจริง รวมถึงตรงต่อความสนใจและความถนัดของผู้สูงอายุ

เนื้อหาวิชาที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพ เป็นลักษณะทั้งทฤษฎีควบคู่กับการฝึกปฏิบัติที่มุ่งเน้นด้านความรู้และทักษะให้เกิดความชำนาญมากขึ้น รวมถึงการสร้างทัศนคติในทางบวกต่อการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตในสังคมให้แก่ผู้สูงอายุ อีกทั้ง ผู้สูงอายุได้ประยุกต์ความรู้ที่มีจากประสบการณ์ของตนมาใช้เพื่อพัฒนาทักษะ การแก้ปัญหาให้ตนเองมากยิ่งขึ้น เพราะเนื้อหาที่ฝึกวิชาชีพสร้างการเรียนรู้ที่นำไปปฏิบัติได้จริง ฝึกคิดสร้างสรรค์ประดิษฐ์ลวดลายการสานใหม่ๆ ฝึกทดลองจนเกิดองค์ความรู้ที่นำไปปรับใช้ในการสร้างอาชีพและการใช้ชีวิตประจำวันได้ดี ประกอบกับเนื้อหาในการฝึกวิชาชีพมีความหลากหลาย เข้าใจได้ง่าย และชัดเจนต่อการนำไปปฏิบัติแก่ผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น ตลอดจนเนื้อหาที่มีความยืดหยุ่นที่สามารถนำไปใช้กับกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่เฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้น ซึ่งเป็นการมุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนามากกว่าเป้าหมายในเชิงปริมาณ

กิจกรรมและวิธีการฝึกวิชาชีพ มีการจัดกิจกรรมแบบกลุ่ม เรียนรู้ร่วมกัน โดยมีกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน และนักพัฒนาชุมชน เข้ามาร่วมในการฝึกวิชาชีพกับผู้สูงอายุ และสังเกตการณ์ร่วมกับคณะผู้วิจัย กิจกรรมฝึกวิชาชีพเป็นการส่งเสริมและพัฒนาสร้างสรรค์ความคิดใหม่ๆ ซึ่งนำสิ่งที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปประกอบอาชีพได้จริง จากเดิมมีเพียงการประกอบอาชีพในการทำนา ทำไร่อย่างเดียว แต่ตอนนี้สามารถมีอาชีพเสริมให้กับตนเองในการมีทางเลือกเพื่อเพิ่มรายได้อีกทางหนึ่ง และเป็นประโยชน์ในการสร้างเครือข่ายในการเรียนรู้ร่วมกัน และการรวมกลุ่มทางการตลาดสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน เพื่อให้เกิดการสานต่อหลักสูตร (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) กับบุคคลอื่น สามารถทำงานเพื่อเลี้ยงดูตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

สื่อประกอบการฝึกวิชาชีพ มีความเหมาะสมกับความต้องการของผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นว่า มีความเหมาะสมดีมาก เนื่องจากเครื่องมือที่นำมาใช้ในการฝึกวิชาชีพมีความหลากหลาย และเป็นเครื่องมือใหม่ๆ เช่น คอมพิวเตอร์ วิดีโอรูปภาพ เป็นต้น สื่อที่ใช้จึงมีสีสันไม่น่าเบื่อ และเข้าใจง่ายสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงมีการนำสื่อจริงมาประกอบในการฝึกวิชาชีพ ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความสนใจและการกระตุ้นในการที่อยากจะเรียนรู้มากขึ้น

การวัดและประเมินผล จากการที่ได้ประเมินผลในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติในการเข้าร่วมกิจกรรมฝึกวิชาชีพ ผู้สูงอายุได้รับความรู้ในวิธีการสานตะกร้ามากขึ้น โดยได้พัฒนาศักยภาพของตนเองในวิธีการจักตอกไม้ไผ่ การย้อมสีไม้ไผ่ และการสร้างสรรค์ออกแบบลวดลายการสานตะกร้าจากไม้ไผ่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะเป็นรูปแบบที่ง่ายและไม่มีลวดลายสีสันทันที อีกทั้ง ทำให้

เกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาทักษะเพิ่มขึ้น จากเดิมที่ยังไม่ค่อยเป็นหรือผู้สูงอายุที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการจักสานมาก่อน เมื่อเริ่มฝึกปฏิบัติจริงทำให้เกิดทักษะเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีทัศนคติที่เป็นบวกในการจะนำความรู้ที่ได้ไปต่อยอดธุรกิจในครัวเรือน และสร้างรายได้ในการประกอบอาชีพเสริมให้ตนเองต่อไป

ทั้งนี้ การวางต้นแบบหลักสูตรฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) จากมติการประชุมเวทีประชาคม พบว่า ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้มีข้อเสนอร่วมกัน 5 ประการ คือ

1. โดยให้เกิดการสร้างเครือข่ายกลุ่มงานจักสานเพิ่มมากขึ้น จากเดิมรวมกลุ่มงานจักสานเฉพาะผู้สูงอายุ เป็นการให้เด็กและเยาวชนเข้ามารวมกลุ่มพัฒนาต่อยอดงานจักสานจากผู้สูงอายุมากขึ้น โดยอาจจะหาจุดศูนย์กลางในการรวมกลุ่มสำหรับในชุมชน

2. องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล หอการค้าจังหวัด และผู้นำชุมชน จะเข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันให้ผู้สูงอายุได้สร้างอาชีพและเกิดรายได้อย่างยิ่งยืน โดยวางแผนในการนำสินค้าของผู้สูงอายุมาวางจำหน่ายในท้องตลาด/งานประจำปีของจังหวัด รวมถึงทางหน่วยงานจะมีการสำรวจในแต่ละปี เพื่อทราบความต้องการของผู้สูงอายุว่าจะพัฒนาฝึกวิชาชีพด้านใด หากมีความต้องการเป็นส่วนใหญ่ทางหน่วยงานจะดำเนินการเพื่อเสนอของบประมาณในการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพดังกล่าว เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

3. จัดตั้งสมาคมผู้สูงอายุ เพื่อมีตัวแทนเข้าร่วมเป็นคณะอนุกรรมการ SME กับหอการค้าจังหวัด เพื่อไปศึกษาหาช่องทางงบประมาณ และการจัดบูธสินค้าต่างๆ

4. ด้านการตลาด ผู้นำชุมชนจะร่วมมือกับหอการค้าจังหวัด เพื่อให้ผู้สูงอายุหรือกลุ่มอื่นๆ กระจายกันเพื่อเข้าร่วมเป็นสมาชิกของ SME เพื่อจะได้มีสิทธิ์ในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับสถานประกอบการอื่น หรือเมื่อมีการจัดงานแสดงสินค้า จะได้สิทธิ์ในการเข้าร่วมวางจำหน่ายสินค้า

5. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายให้มากขึ้นจากการประชาสัมพันธ์เฉพาะในชุมชน จะมีการร่วมกันในการเผยแพร่ทางเว็บไซต์ของหน่วยงานมากขึ้น เพื่อให้เกิดเครือข่ายสำหรับกลุ่มอื่นที่มีความสนใจเข้าร่วมในการสร้างสรรค์ผลงานและการต่อยอดงานจักสานที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนไทยให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น รวมทั้งเป็นการขยายการตลาดให้กว้างขวางต่อไป

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องต้นแบบการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพเพื่อสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพซึ่งอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. จากการศึกษาความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) ของผู้สูงอายุ ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษณพันธ์ เฟิงศรี (2553) ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมากที่สุด

เช่นเดียวกับงานวิจัยของ U.S. Department of Health and Human Science (1981 อ้างถึงใน กฤษณพันธ์ เฟิงศรี, 2553) ได้พบข้อมูลว่าจากสถิติของหน่วยงานของสหรัฐอเมริกาในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีจำนวนผู้สูงอายุที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป เข้าเรียนในการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทต่างๆ เพิ่มขึ้นอีกประมาณร้อยละ 80 เมื่อพิจารณาจากการเข้าเรียนของกลุ่มอายุ 55-56 ปี แล้วพบว่ามีความมุ่งหมายเพื่อการอาชีพ เช่น งานฝีมือ บริหารธุรกิจ ศิลปะ และนันทนาการ สุขภาพ และคหกรรมศาสตร์ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มที่มีอาชีพหลัก หรือกลุ่มผู้สูงอายุหลังจากเกษียณ และกลุ่มที่ไม่ม้งานทำก็ตาม ต่างย่อมต้องการความก้าวหน้าในการพัฒนาตนเอง เพื่อให้มีอาชีพและรายได้อย่างมั่นคง โดยที่ไม่เป็นภาระของครอบครัวและสังคม ซึ่งการฝึกวิชาชีพจะเป็นการพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดียิ่งขึ้น และยังสามารถนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไปในอนาคต เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านปรากฏผลดังนี้

1.1 ด้านความรู้ ผู้สูงอายุมีความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไชยรัตน์ ปราณี (2551) ได้ศึกษาโครงการวิจัยเอกสารชุมชนต้นแบบที่นำแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน ผลการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อม ทำให้ชุมชนเกิดการสร้างอาชีพหลักที่มั่นคง มีการสร้างเสริมอาชีพหรืออาชีพเสริม และเพิ่มเติมสวัสดิการ จึงจะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน และผลการประเมินความรู้ก่อนเรียนและหลังเรียนของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) หลังจากฝึกวิชาชีพสูงกว่าก่อนฝึกวิชาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษณพันธ์ เฟิงศรี (2553) ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับแนวคิดของ Knowles (1978, p. 56); Jarvis (1983 อ้างถึงใน ยุวดี ไวทยะโชติ, 2547, หน้า 28) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ผู้ใหญ่ทุกวัยรวมถึงผู้สูงอายุต้องการหาความรู้ และเรียนเพื่อต้องการรู้ในเรื่องที่สนใจต้องการอยากรู้ เพื่อให้เกิดความรอบรู้ ความชำนาญเฉพาะด้านมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะเกี่ยวข้องกับสภาพการณ์การดำเนินชีวิต ผู้เรียนจะเรียนได้ดีถ้าเรื่องนั้นเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับเขาเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ของชีวิต และการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อเขาจะได้นำความรู้ไปแสวงหาอาชีพการงานที่ดี และนำความรู้ไปปรับแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่ของ Lindeman (อ้างถึงใน ศรีรัตน์ เทียงถาวร, 2545, หน้า 35) กล่าวว่า ผู้ใหญ่อยากเรียนก็ต่อเมื่อเขามีความต้องการและความสนใจที่จะเรียนและการเรียนรู้ นั้นซึ่งจะช่วยให้เขาเกิดความพึงพอใจ ดังนั้น ความต้องการและความสนใจที่จะเรียนของผู้ใหญ่จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่อย่างเหมาะสมต่อไป และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ประเด็นการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 1 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะตลาดในปัจจุบันมีการแข่งขันในเรื่องการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ของสินค้ามากขึ้น จึงทำให้สถานประกอบการ/ร้านค้า และกลุ่มในชุมชนต่างๆ ต้องแสวงหากลยุทธ์ในการสร้างสีสันของบรรจุภัณฑ์เพื่อเพิ่มความสะดุดตาหรือคุณค่าของสินค้ามากยิ่งขึ้น ทำให้การ

ออกแบบบรรจุภัณฑ์เป็นสิ่งที่ทุกกลุ่มไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุเองก็ตาม จะต้องพัฒนาทักษะของตนให้มากขึ้น เพราะหากบรรจุภัณฑ์ไม่สวยงาม และไม่มีแปลกใหม่ในการสร้างความดึงดูดให้กับลูกค้าแล้ว สินค้าถึงแม้จะมีคุณภาพมากเพียงใดก็ไม่สามารถสร้างมูลค่าได้เลย ดังนั้น หากจะแข่งขันกับคู่แข่งชั้นต่างๆ ได้แล้ว และเป็นการสร้างฐานการตลาดของตนสำหรับสินค้าใหม่ๆ ขึ้นมา ผู้สูงอายุจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญที่ต้องพัฒนาศักยภาพในด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้าและตลาดมากที่สุด

1.2 ด้านทักษะ ผู้สูงอายุมีความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด และการประเมินทักษะของผู้สูงอายุ ในภาพรวมอยู่ในระดับดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ตฤณธวัช ฐระวร (2547) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า การประเมินปฏิกิริยาของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ในด้านหลักสูตรฝึกอบรม วิธีการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความคิดเห็น อยู่ในระดับมากที่สุด/เหมาะสมมากที่สุด และผลการประเมินทักษะการปฏิบัติงานอาชีพของผู้เข้ารับการฝึกอบรม พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีทักษะการปฏิบัติงานในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ในประเด็นเทคนิคการย้อมสี อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 1 ทั้งนี้เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีความรู้ในงานจักสานจากไม้ไผ่อยู่แล้ว แต่เป็นส่วนมากยังขาดทักษะในการย้อมสีไม้ไผ่ที่ถูกต้อง เพราะการย้อมสีไม้ไผ่ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะทำให้ได้สีที่ออกมาสม่ำเสมอ สวยงาม และอยู่ได้นาน จึงจำเป็นอย่างมากที่ต้องอาศัยประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในทักษะที่จะย้อมสีไม้ไผ่ให้ได้คุณภาพ สำหรับ ผลการประเมินทักษะของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) ในภาพรวม อยู่ในระดับดี และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับดี โดยในประเด็นการนำดอกมาประกอบหุตะกร้า ผู้สูงอายุมีทักษะอยู่ในระดับดี เป็นลำดับที่ 1 เนื่องจากการทำหุตะกร้าจะนำดอกเพียงมาตัดแต่งให้ได้รูปทรงตามขนาดของตะกร้าเท่านั้น ทักษะในส่วนนี้จึงง่ายต่อการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาทักษะได้เร็วกว่าทักษะในด้านอื่นๆ ส่วนการชุดผิวหรือเคลาไม้ไผ่ เป็นทักษะอยู่ในลำดับสุดท้าย เนื่องจากไม้ไผ่ที่ใช้ในการจักตอกก่อนที่จะนำมาสานตะกร้านั้น จะมีลักษณะเป็นข้อและมีความแข็งมาก จากนั้นนำไม้ไผ่มาทอนลำข้อ แล้วนำมาผ่าเป็นซีก เพื่อให้ได้ขนาดที่ต้องการ โดยสิ่งสำคัญเพื่อให้ได้เส้นตอกเป็นเส้นบางๆ จะต้องนำไม้ไผ่มาชุดผิวให้เรียบ ซึ่งจะต้องชุดหรือเคลาไม้ไผ่ทั้งด้านหลังและด้านหน้าท้องของเนื้อไม้เพื่อไม่ให้ผิวบวมมือ ทักษะนี้จึงต้องอาศัยประสบการณ์และความเชี่ยวชาญเข้ามาประกอบด้วย จึงทำให้ขั้นตอนของการชุดหรือเคลาไม้ไผ่ถือได้ว่าเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับผู้สูงอายุที่อาจจะต้องใช้ทักษะอย่างมากในการเพื่อให้ได้ตอกเป็นเส้นบางและได้ขนาดที่เท่ากัน เพื่อให้การสานตะกร้าออกมามีรูปทรงที่สวยงาม ดังนั้น ทักษะจึงเป็นสิ่งที่สำคัญหากแม้จะมีความรู้มากมาย แต่ถ้าขาดทักษะในการปฏิบัติงานที่ดี ความรู้ที่มีอยู่ก็ไร้ประโยชน์ เช่นเดียวกับแนวคิดของ มาลี จุฑา (2544, หน้า 108-109) กล่าวว่า ถ้าบุคคลได้กระทำหรือฝึกฝนและทบทวนบ่อยๆ ก็จะกระทำได้ดี และเกิดความชำนาญ แต่ถ้ามิได้ฝึกฝนหรือทบทวนบ่อยๆ ก็จะกระทำสิ่งนั้นไม่ได้ดีและไม่เกิดความชำนาญ สอดคล้องกับแนวคิดของ Knowles (1978 อ้างถึงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2547, หน้า 238-239) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การที่

ผู้สูงอายุได้สนองตอบความอยากรู้ อยากรู้อยากเห็น และการได้มีโอกาสฝึกหัดภาคปฏิบัติต่างๆ จะเกิดผลลัพธ์ระยะยาวที่จะนำไปใช้ในอนาคตได้ ตลอดจนจะมีความสุขความพึงพอใจในตนเอง

1.3 ด้านทัศนคติ ผู้สูงอายุมีความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ รจนา พลาแดง (2546) ได้ศึกษาโครงการพัฒนากระบวนการฝึกวิชาชีพเสริมและวางแนวทางการประกอบอาชีพเสริมรายได้นอกเวลาราชการของลูกจ้างชั่วคราว สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี ผลการวิจัยพบว่า ลูกจ้างชั่วคราว สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินีที่เข้าร่วมโครงการพัฒนากระบวนการฝึกวิชาชีพเสริมและวางแนวทางการประกอบอาชีพเสริมรายได้นอกเวลาราชการ มีความรู้ ความเข้าใจ และวางแนวทางในการประกอบอาชีพเสริมรายได้เพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นว่า การฝึกวิชาชีพให้กับผู้สูงอายุเป็นทางเลือกหนึ่งพัฒนาศักยภาพให้เกิดการมีอาชีพและรายได้เลี้ยงดูตนเองในอนาคต จึงทำให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เล็งเห็นความสำคัญของการฝึกวิชาชีพ จึงทำให้เกิดความต้องการที่จะพัฒนาตนเองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้เขารู้สึกว่าตนเองนั้นมีคุณค่าโดยไม่เป็นภาระของลูกหลานและสังคมต่อไป และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ในประเด็นการสร้างสัมพันธภาพและเครือข่ายกับผู้อื่น อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 1 ทั้งนี้ เนื่องจากการฝึกวิชาชีพจะเป็นจุดศูนย์กลางทำให้เกิดการพบปะผู้คนที่หลากหลาย โอกาสที่ผู้สูงอายุมาเข้าร่วมโครงการจะได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ก็ยังมีมากขึ้น จุดนี้เองจึงเป็นส่วนสำคัญอย่างมากที่จะทำให้ผู้สูงอายุได้เกิดการสร้างสัมพันธภาพร่วมกัน และเกิดการพัฒนาเครือข่ายในการสร้างอาชีพของชุมชนต่อไป และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า สิ่งที่ได้รับในการฝึกวิชาชีพนอกจากตนเองจะได้ความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาอาชีพมากยิ่งขึ้น จากเดิมมีเพียงการประกอบอาชีพในการทำนา ทำไร่อย่างเดียว แต่ตอนนี้สามารถมีอาชีพเสริมให้กับตนเองในการมีทางเลือกเพื่อเพิ่มรายได้อีกทางหนึ่ง และยังได้สร้างเครือข่ายในการเรียนรู้ร่วมกัน และการรวมกลุ่มทางการตลาดสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน เพื่อให้เกิดการสานต่อหลักสูตร (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของ Jarvis (1983 อ้างถึงใน ยุวดี ไวทยะโชติ, 2547, หน้า 28) ได้กล่าวว่า ผู้เรียนควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะเป็นผู้นำผู้ทำกิจกรรมเอง และได้เรียนรู้ระหว่างกันเอง โดยมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน จะช่วยทำให้เขาเกิดการเรียนรู้ที่ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ วลีพร รัชชัย (2551) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนากิจกรรมสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน ได้ศึกษาเรื่องความต้องการในการพัฒนากิจกรรม พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุและผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความพึงพอใจ ทำให้เกิดความต่อเนื่องของการเข้าร่วมกิจกรรม มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น มีการขยายเครือข่ายการสร้างสุขภาพในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ได้เรียนรู้กระบวนการทำงานในชุมชน ดังนั้น การจัดกิจกรรมนี้จึงมีส่วนพัฒนาทำให้เกิดการรวมกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนมีสมาชิกเพิ่มขึ้น มีการพัฒนากิจกรรมตามความต้องการของผู้สูงอายุ เกิดการพึ่งตนเองของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนมีส่วนร่วมส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้สูงอายุยังเสนอแนะว่า ควรให้มีการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพสำหรับผู้สูงอายุต่อเนื่องอย่างยั่งยืนปีละ 2 ครั้งอย่างน้อย และควรมีนโยบายการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพเช่นนี้ตามจุดท้องถิ่นนั้นๆ อย่างทั่วถึง เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับโอกาสในการสร้างองค์ความรู้ พัฒนาทักษะ และเกิดทัศนคติในการสร้างอาชีพให้ตนเองสามารถมีรายได้เลี้ยงดูตนเองต่อไปในอนาคต โดยไม่เป็น

ภาระของครอบครัวและสังคม รวมถึงอยากให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนงบประมาณ เพื่อพัฒนาอาชีพให้เกิดรายได้สำหรับผู้สูงอายุ และการสร้างเครือข่ายการตลาดเพื่อส่งออกสินค้า โดยจัดตั้งศูนย์กลางตลาดรองรับสินค้าที่ผลิตอย่างต่อเนื่อง และมีการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อเป็นแหล่งต้นแบบผลิตสินค้าอย่างจริงจัง รวมถึงมีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ละมัย นิยมในธรรม (2537) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดบริการผู้สูงอายุของชุมชนผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ได้เสนอแนะแนวทางในการพัฒนากิจกรรมชมรมผู้สูงอายุด้านบริการ ได้แก่ ควรมีการพัฒนา กิจกรรมเสริมรายได้ การจัดกิจกรรมกลุ่มย่อย การส่งเสริมสัมพันธ์ภาพในครอบครัวและความสัมพันธ์ ของคนในชุมชน รวมทั้งการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความสามารถอย่างทั่วถึง จะส่งผลให้คุณภาพ ชีวิตของผู้อายุในเขตกรุงเทพมหานครดีขึ้น

2. ผลการทดสอบสมมติฐานความต้องการต่อการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้า ปลายส้อมจากไม้ไผ่) ของผู้สูงอายุ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านทัศนคติ จำแนกตามสถานภาพ ผลปรากฏดังนี้

2.1 ผู้สูงอายุที่มีเพศต่างกัน ในภาพรวม มีความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้า ปลายส้อมจากไม้ไผ่) ไม่แตกต่างกัน เพราะมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นเพศใดอยู่ในวัยใดก็ตาม ย่อมต้องการ การเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย มนุษย์จะต้อง เรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติ (สุรกุล เจนอบรม, 2541, หน้า 133) และการเรียนรู้เหล่านี้เองถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้มีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงในทางที่ดี ทั้งในด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านทัศนคติ ซึ่งจะ ช่วยให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุมีการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุ ทุกเพศทุกวัยไม่ว่าหญิงหรือชายนั้น ย่อมต้องการดำเนินชีวิตที่ไม่ต้องเป็นภาระของครอบครัวและสังคม หากแต่เขาเหล่านั้นได้รับการพัฒนาตนให้เกิดการสร้างอาชีพและรายได้ ก็ย่อมจะทำให้เขาเกิดความ พึงพอใจ และตระหนักในคุณค่าของตนเองมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ ศรีสว่าง (2532) ได้ศึกษาเรื่องกิจกรรมและความคาดหวังของข้าราชการเกษียณอายุในประเทศไทย พบว่า เพศมีความสัมพันธ์กับความต้องการเข้าร่วมทำกิจกรรมที่คาดหวังว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อ สังคมส่วนรวมกรณีการเข้าร่วมเป็นสมาชิกสมาคมหรือกลุ่ม และกรณีการทำงานที่เพิ่มรายได้

2.2 ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่างกัน ในภาพรวม มีความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าปลายส้อมจากไม้ไผ่) ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากปัจจุบันนี้การฝึกวิชาชีพเป็นสิ่งที่ทำให้ ได้รับโอกาสในการสร้างอาชีพและเกิดรายได้ให้ตนเอง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่ระดับการศึกษาต่างกัน จึงมีความต้องการไม่แตกต่างกันที่อยากจะพัฒนาตนเองให้เกิดความรู้ ทักษะ เพื่อเพิ่มความ เชี่ยวชาญในงานจักสานมากขึ้น โดยเฉพาะผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะจบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา ซึ่งจะมีโอกาสค่อนข้างน้อยที่จะได้ศึกษาเพิ่มเติม เพราะด้วยสภาพทางครอบครัวมักจะให้ ประกอบอาชีพหลักในการทำเกษตรกรรม เพราะหากเขาเหล่านั้นมีความรู้ ทักษะที่ดีย่อมนำไปต่อ ยอดธุรกิจครัวเรือนของตน หรือประกอบอาชีพเสริมเพื่อให้เกิดรายได้เลี้ยงครอบครัวได้เช่นกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูเพ็ญศรี วงษ์พุทธา และพุดพิงษ์ พุกกะมาน (2542) ได้ศึกษาการสำรวจ อาชีพของแรงงานผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ ผลงานวิจัยพบว่า ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่

ร้อยละ 62.0 จบการศึกษาชั้นประถม (ป.1-ป.4) ไม่เคยเข้าโรงเรียนร้อยละ 26.3 พบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.3 ผู้สูงอายุที่มีรายได้ที่รับปัจจุบันต่อเดือนต่างกัน ในภาพรวม มีความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม และค่อนข้างมีรายได้ไม่เกิน 5,000 บาท ประกอบกับไม่มีอาชีพเสริมในการที่จะสร้างรายได้เพื่อมาเลี้ยงดูตนเองเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องรายจ่ายและหนี้สินของครอบครัวเพิ่มมากขึ้น จากผลงานวิจัยของ โกศล มีคุณ (2542) พบว่า ผู้สูงอายุมีเงินที่ใช้ในการจับจ่ายใช้สอยมาจากเงินออม มีรายได้จากการประกอบอาชีพ โดยเฉลี่ยไม่เกิน 3,000 บาทต่อเดือน เมื่อรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ผู้สูงอายุเกินกว่าร้อยละ 50 จึงเป็นผู้มีหนี้สิน ผู้สูงอายุต้องการความช่วยเหลือด้านการเงิน สิ่งของจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ต้องการงานเพื่อมีรายได้ ต้องการความรู้ทางด้านเศรษฐกิจ และประกอบอาชีพ ดังเหตุผลหลายประการจึงทำให้ผู้สูงอายุมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองมากขึ้น เพื่อให้มีอาชีพเสริมในการช่วยหารายได้เข้ามาเลี้ยงตนเองและครอบครัว อีกทางหนึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ จรินพรรณ เสร้ามัญ (2543) ได้ศึกษาเรื่องการฝึกวิชาชีพสำหรับผู้สูงอายุเพื่อมีรายได้ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุหลังการฝึกอบรมแล้วสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ และสามารถทำรายได้ประมาณ 1,000-2,000 บาทต่อเดือน ฉะนั้น การฝึกวิชาชีพนี้จึงเป็นโอกาสในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งการสร้างอาชีพด้านสุขภาพกายและจิตใจแก่ผู้สูงอายุให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป

2.4 ผู้สูงอายุที่สถานภาพความเป็นอยู่ต่างกัน ในภาพรวม มีความต้องการต่อการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ พบว่า อยู่กับคู่สมรสหรือบุตรหลาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงฤดี ลาคุษะ (2528) อ่างถึงใน ชูเพ็ญศรี วงษ์พุทธา และพุดพิงษ์ พุกกะมาน, (2542) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ จัดสรร กับการปรับตัวของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ ผลงานวิจัยพบว่า ลักษณะของครอบครัวในเชียงใหม่ส่วนใหญ่เป็นแบบครอบครัวขยาย ผู้สูงอายุส่วนมากอาศัยอยู่กับคู่สมรสหรือลูกหลานเช่นกัน ทำให้ผู้สูงอายุต่างคิดว่าตนเป็นภาระในการเลี้ยงดูของคู่สมรสหรือบุตรหลานมากกว่า จึงมีความต้องการที่จะช่วยแบ่งเบาภาระของคู่สมรสและบุตรหลานหากได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้น เพื่อจะได้มีอาชีพเสริมให้ตนเอง เพราะการพัฒนาอาชีพทำให้ผู้สูงอายุนอกจากจะมีรายได้แล้ว ยังทำให้เกิดการต่อยอดในการพัฒนาอาชีพให้ลูกหลานและครัวเรือนได้สร้างอาชีพที่ยั่งยืนต่อไป

3. การพัฒนาต้นแบบการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) โดยการร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย คณะผู้วิจัย ผู้นำชุมชน นักพัฒนาชุมชน/นักวิชาการศึกษาในพื้นที่ หอการค้าจังหวัดนครราชสีมา ร้านค้า และผู้สูงอายุ ผลปรากฏว่า เมื่อดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ทุกกลุ่มได้มีส่วนร่วมมากขึ้นในการคิด วางแผนงาน และลงมือปฏิบัติงานทำด้วยกัน ทำให้ทุกกลุ่มไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน นักพัฒนาชุมชน/นักวิชาการศึกษาในพื้นที่ หอการค้าจังหวัดนครราชสีมา และร้านค้า เข้าใจปัญหาหรือความต้องการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุมากขึ้น ทั้งนี้ หากมีการที่จะพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุให้เกิดผลสำเร็จอย่างยั่งยืน ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อการสร้างอาชีพนั้น จะต้อง

สร้างเครือข่ายและการประสานงานร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ เพื่อวางระบบต้นแบบการจัดกิจกรรม ฝึกวิชาชีพสำหรับผู้สูงอายุในอนาคต โดยจะต้องมีผู้เกี่ยวข้องด้วยกัน 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 คือ ประธานชุมชน กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มที่ 2 คือ นักพัฒนาชุมชนหรือนักวิชาการศึกษาในพื้นที่ กลุ่มที่ 3 คือ หอการค้าจังหวัดนครราชสีมา และร้านค้า และกลุ่มที่ 4 คือ ผู้สูงอายุ ในตำบลพื้นที่ ที่ศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ ฌ็อง-ฌัก กูแซง (2549, หน้า 152) กล่าวว่า กระบวนการ ส่งเสริมการพัฒนาความรู้ ทักษะ ชีตความสามารถ ศักยภาพ และทัศนคติ ของบุคคลที่สมบูรณ์ จะต้องเกิดจากการสนับสนุนและส่งเสริมในการสร้างประโยชน์ร่วมกันระหว่างชุมชนและบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วลีพร รั้วชัย (2551) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนากิจกรรมสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ ในชุมชน พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในชุมชน โดยให้ชุมชน มีส่วนร่วมในการส่งเสริม เพื่อมีการพัฒนากิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และสร้างความเข้มแข็งในการ พึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ การจัดตั้งสมาคมผู้สูงอายุในชุมชนถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิด การพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิเพ็ญ พวงสายใจ และคณะ (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่องโครงการความเป็นไปได้ในการส่งเสริมและสร้างแนวทางการมีงานทำเพื่อการมี รายได้ของผู้สูงอายุในพื้นที่นาร่องจังหวัดลำปาง กรณีศึกษาตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง พบว่า ควรมีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุภายใต้การดูแลของสำนักงานสวัสดิการและ ค้ำครองแรงงาน และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ของผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน และด้านการสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้อง กับทฤษฎีบทบาททางสังคม มองเห็นว่าการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นในทุกหมู่บ้าน เพื่อให้ผู้สูงอายุวัย เดียวกันได้พบปะสังสรรค์กัน ปรึกษาหารือในการที่จะช่วยเหลือสังคม สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ ผู้สูงอายุอยู่อย่างมีความสุข อยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีและเหมาะสม คือ เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ประโยชน์จากสังคมเสมอเหมือนสมาชิกอื่นๆ ในสังคม ผู้สูงอายุแต่ละคนจะมีความสามารถแตกต่างกัน ไป จึงสามารถเลือกทำงานอาสาสมัครได้ตามความถนัดและความสนใจของแต่ละคน ซึ่งจะทำ ให้บทบาททางสังคมของผู้สูงอายุมีต่อเนื่อง (สำนักส่งเสริมสุขภาพ, 2547) รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดจากทุกคนได้คิดเอง ทำเอง และแก้ปัญหา ร่วมกันในทุกขั้นตอนของกิจกรรมที่พัฒนามาจากความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน สอดคล้องกับ งานวิจัยของ ภิญโญ จงคำออง (2537) ได้ศึกษาเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนา ศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุในชนบทภาคเหนือ พบว่า ควรให้องค์กรชุมชนและเจ้าหน้าที่ได้เข้ามา แลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ส่งเสริมให้มีการทำกิจกรรมที่หลากหลาย และทำ อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนสร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองโดยใช้ศักยภาพที่มี อยู่เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

4. จัดทำหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุและการสร้างอาชีพในการพึ่งพาตนเอง ได้อย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ของผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน นักพัฒนาชุมชนหรือนักวิชาการศึกษาในพื้นที่ ภาคเอกชน/อุตสาหกรรม และวิทยากรจาก ศูนย์พัฒนาขยายงานจักสานไม้ไผ่ ตลอดจนจากผลรูปแบบการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพ (จักสาน ตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) พบว่า หัวข้อวิชาในหลักสูตรที่จะฝึกวิชาชีพมีความเหมาะสมกับ ผู้สูงอายุและตรงต่อความต้องการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Larry (2006) ได้ศึกษาเกี่ยวกับศาสตร์

ความรู้เรื่องของผู้สูงอายุและปัญหาของผู้สูงอายุในศตวรรษที่ 21 พบว่า วิธีการคิดหาหัวข้อเรื่องหรือเรื่องทั่วไป เกี่ยวกับผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่จะมาจากการนำสิ่งที่เขาสนใจและประสบการณ์ของผู้สูงอายุ มาใช้ในการกำหนดหัวข้อในการเรียนรู้มากขึ้น ส่วนจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม มีการมุ่งพัฒนาผู้สูงอายุให้เกิดความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพเสริมและรายได้ให้ตนเองอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับวิถีชีวิตและประสบการณ์ของผู้สูงอายุจริง รวมถึงตรงต่อความสนใจและความถนัดของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ Knowles (1978, p. 56); Jarvis (1983 อ้างถึงใน ยุติ ไวทยะโชติ, 2547, หน้า 28) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของสิ่งที่ศึกษานั้น จะต้องคำนึงถึงผู้เรียนผู้ใหญ่จึงจะเกิดการเรียนรู้ได้ดี ถ้าเขาเข้าใจเป้าหมายและจุดมุ่งหมายของสิ่งที่เรียน เพราะวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของผู้เรียนผู้ใหญ่จะต้องนำไปใช้ได้จริง เช่น เพื่อนำความรู้ไปแสวงหาอาชีพการงานที่ดี เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพ และเพื่อนำความรู้ไปแก้ปัญหาต่างๆ เป็นต้น ส่วนเนื้อหาวิชาที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งทฤษฎีควบคู่กับการฝึกปฏิบัติ ควบคู่กับการผสมผสานประสบการณ์ของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุเข้าใจเนื้อหาวิชาวิชาที่ได้เรียนรู้เร็วขึ้น และสามารถนำไปปรับใช้ในการสร้างอาชีพและการใช้ชีวิตประจำวันได้ สอดคล้องกับทฤษฎีของ Lindeman (อ้างถึงใน ศรีรัตน์ เทียงถาวร, 2545, หน้า 35) ได้กล่าวว่า ความต้องการและความสนใจที่จะเรียนของผู้ใหญ่ เป็นจุดเริ่มต้นที่จะต้องพิจารณาสำหรับการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ประกอบกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันของเขามากกว่า เนื้อหาวิชาที่จัดขึ้น ซึ่งผู้สูงอายุจะได้ความรู้จริงและต่อยอดองค์ความรู้ให้แก่บุคคลหรือชุมชนได้อย่างถูกต้อง เช่นเดียวกับ ซึ่ง Tough (1978 อ้างถึงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2547, หน้า 238-239) กล่าวว่า แรงจูงใจที่ทำให้ผู้ใหญ่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ ส่วนใหญ่เกิดจากการที่เขาได้สนองตอบความอยากรู้ อยากรู้เห็น ความสนุกสนานในเนื้อหาวิชาที่เรียน การได้มีโอกาสฝึกหัดภาคปฏิบัติ รวมทั้งผลลัพธ์ระยะยาวที่จะนำไปใช้ในอนาคตได้ ตลอดจนมีความสุขความพอใจ และเกิดความชื่นชมในความสามารถของเขาเอง ซึ่ง Rogers (อ้างถึงใน โฆษิต อินทวงศ์, 2546, หน้า 3-4) กล่าวเพิ่มเติมว่า การเรียนรู้ของผู้เรียนผู้ใหญ่จะต้องสร้างความสนใจแก่ผู้เรียนให้มาก และข้อมูลนั้นจำเป็นต้องเฉพาะเจาะจงสนองความต้องการของเขาได้มากที่สุด จึงจะสร้างแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น สำหรับกิจกรรมและวิธีการฝึกวิชาชีพ มีการจัดกิจกรรมแบบกลุ่มเรียนรู้ร่วมกัน และสื่อประกอบการฝึกวิชาชีพ มีการนำเครื่องมือที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ จึงทำให้เกิดความน่าสนใจและง่ายต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่จะนำปฏิบัติได้จริง เช่นเดียวกับ Jarvis (1983 อ้างถึงใน ยุติ ไวทยะโชติ, 2547, หน้า 28) ได้กล่าวว่า วิธีการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุเป็นกลุ่ม จะทำให้ผู้เรียนนั้นเข้าใจจุดประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกัน ได้มาเพื่อพบกันและเกิดปฏิสัมพันธ์กัน รู้จักใช้เหตุผล รู้จักตัดสินใจ จนเกิดการมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่ง สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2544, หน้า 16) กล่าวเพิ่มเติมว่า การดูแลและให้ความสำคัญกับเนื้อหาหรือกิจกรรมในการเรียนรู้ (learning content and activities) ตลอดจนการให้โอกาสในการฝึกภาคปฏิบัติ จะเกิดผลดีแก่ผู้สูงอายุที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ รูปแบบกิจกรรมในการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมกลุ่มต่างๆ จะส่งผลให้ผู้สูงอายุนั้นเกิดการพัฒนาตนเองได้ เปลี่ยนความคิดและเกิดทัศนคติที่ต่อเองและคนอื่น รวมถึงเมื่อเรียนรู้เป็นกลุ่มจะลดความเบื่อหน่ายในการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุได้มากขึ้น สำหรับ การวัดและประเมินผล ส่วนใหญ่

ผู้สูงอายุได้รับความรู้และการพัฒนาศักยภาพของตนเองในการฝึกวิชาชีพ (จักสานตะกร้าลายสก็อตจากไม้ไผ่) เพิ่มมากขึ้น เกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาทักษะ นำไปสู่การสร้างทัศนคติที่เป็นบวกต่อการเสริมสร้างอาชีพเสริมให้ตนเอง และธุรกิจในครัวเรือนที่เป็นการสร้างรายได้ให้ตนเอง เช่นเดียวกับเพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ์ (2549, หน้า 185) กล่าวว่า การพัฒนาอาชีพของผู้สูงอายุจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่นั้น มาจากการประเมินผลการปฏิบัติที่มีความสอดคล้องตรงต่อความต้องการและสถานการณ์จริงของผู้สูงอายุ การจัดทำหลักสูตรจึงควรวางแผนหัวข้อวิชาในหลักสูตรที่จะฝึกวิชาชีพเพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม เนื้อหาวิชาที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพ กิจกรรมและวิธีการฝึกวิชาชีพ ตลอดจนกิจกรรมและวิธีการฝึกวิชาชีพ เพื่อที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น การจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพเพื่อสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุ จะต้องอาศัยความเข้มแข็งของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มการวางแผนและวิเคราะห์ความต้องการ การปฏิบัติตามแผน การสังเกตผล และการสะท้อนผล ตลอดจนความเข้าใจในบริบทของชุมชนและผู้สูงอายุ เพราะในทุกขั้นตอนคณะผู้วิจัย ผู้นำชุมชน นักพัฒนาชุมชนหรือนักวิชาการศึกษา หอการค้าจังหวัด ร้านค้า และผู้สูงอายุ จะมีโอกาสที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปัญหา และความต้องการที่ตรงกับผู้สูงอายุ ตลอดจนการมองเห็นถึงแนวทางร่วมกันในการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม อีกทั้ง การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นการสร้างโอกาสให้ทุกส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคิด การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีระบบและขั้นตอนที่ชัดเจนต่อการนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องต้นแบบการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพเพื่อสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะด้านเชิงนโยบาย ด้านเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป เพื่อเตรียมตัวในการดำเนินงานกับสังคมผู้สูงอายุด้านการสร้างอาชีพและรายได้ของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทในอนาคตอันใกล้นี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หอการค้าจังหวัดควรจัดตั้งกลุ่มในการให้บริการปรึกษา คำแนะนำ และการประสานงานสำหรับผู้สูงอายุในการเข้าร่วมเป็นคณะอนุกรรมการ SME กับหอการค้าจังหวัด
2. หอการค้าจังหวัดควรจัดตั้งศูนย์แสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทั้งในระดับอำเภอ และระดับจังหวัด รวมถึงการเปิดช่องทางในการเผยแพร่สินค้าผ่านทางเว็บไซต์ และกิจกรรมของหอการค้า

จังหวัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สินค้าเป็นที่รู้จักและได้เข้าถึงกลุ่มลูกค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศมากขึ้น

3. องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาลในพื้นที่ ควรจัดตั้งกลุ่มในการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐสำหรับเงินทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพของผู้สูงอายุ และรองรับการสร้างอาชีพของผู้สูงอายุ รวมถึงการกระจายรายได้ในชุมชนอย่างทั่วถึง

4. องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล หอการค้าจังหวัด และผู้นำชุมชน ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันพัฒนาธุรกิจชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุมีอาชีพและรายได้ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

5. องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล และผู้นำชุมชน ควรมีส่วนร่วมกันสำรวจความต้องการของผู้สูงอายุในการพัฒนาวิชาชีพในแต่ละปี และดำเนินการจัดกิจกรรมฝึกอบรมวิชาชีพเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

6. หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ควรมีการจัดให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการศึกษาดูงาน สัมมนา เพื่อสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ และมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพสูงที่สามารถออกสู่ระดับสากลได้

7. องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล หอการค้าจังหวัด ผู้นำชุมชน และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ควรมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบติดตามผลการดำเนินงานร่วมกัน ทั้งในด้านการพัฒนาอาชีพ การตลาด การบริหารจัดการ การเงิน เพื่อให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมในการพึ่งพาตนเองได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. หน่วยงานที่นำรูปแบบการจัดกิจกรรมฝึกอบรมวิชาชีพเพื่อสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยไปใช้ สามารถปรับประยุกต์กับกลุ่มอื่นที่ไม่เฉพาะเพียงผู้สูงอายุเท่านั้น แต่สามารถใช้พัฒนาศักยภาพได้ทั้งเด็กหรือเยาวชน ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้

2. การพัฒนาหลักสูตรควรศึกษาการพัฒนาารูปแบบและแนวทางการพัฒนาอาชีพสำหรับผู้สูงอายุในอาชีพอื่น เพื่อให้ผู้สูงอายุจะได้มีความรู้ ทักษะที่หลากหลาย และมีอาชีพเสริมให้กับตนเองมากยิ่งขึ้น

3. การพัฒนาหลักสูตรควรมีการศึกษาในการวางกลยุทธ์ทางการตลาด เพื่อหาช่องทางในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กับผู้สูงอายุ

4. ผู้นำชุมชนควรผลักดันให้มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ และบทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้ชัดเจน เพื่อช่วยในการขับเคลื่อนสู่การสร้างอาชีพและรายได้ให้เกิดขึ้นสู่ชุมชนอย่างทั่วถึง

5. การพัฒนาหลักสูตรควรมีการส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเห็นความสำคัญต่อการเชื่อมโยงและการสร้างเครือข่ายอื่นๆ เพื่อเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน และร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขให้ชุมชนเกิดการพัฒนาอาชีพที่เข้มแข็งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพเพื่อสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่อื่น เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมและศักยภาพของผู้สูงอายุมีความแตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบความเป็นไปได้ของการดำเนินงานในแต่ละพื้นที่
2. การดำเนินงานในการพัฒนาอาชีพของผู้สูงอายุควรศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการพัฒนาอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อสร้างเครือข่ายและความเข้มแข็งในชุมชนให้มากขึ้น